

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה לינוביץ
שנת השלושים

ויצא (תשל"א)

פרק כ"ח

א. שאלות ודיוקים ברש"י

1) ד"ה ויצא יעקב: על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו לישמעאל, הפסיק חננין בפרשתו של יעקב, וכתוב (כ"ח ו') "וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב..." ומשגמר חזר לענין הראשון.

(א) מה קשה לרש"י?
(ב) השנה לדברי רש"י אלה את דבריו ב: בר' ל"ט א' ד"ה ויוסף הורד שמות ו' כ"ט ד"ה וידבר ה' " " ל' ד"ה ויאמר משה לפני ה' שמואל א' ל"א א' ד"ה ופלשתים בלחמיתם בישראל: כאדם האומר נחזור לענין ראשון.

מתי דרכו של רש"י ביישבו קשי מעין זה?
xx (ג) באר את לשון רש"י "על יד שבשביל ש..." וע' עלון ההדרכה.

2) י' ד"ה ויצא: לא היה צריך לכתוב אלא "וילך יעקב חרבה" ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הורה, יצא צדיק משם - פנה הודה, פנה זיוה, פנה הורה. וכן (רות א') "ותצא מן המקום" האמור בנעמי ורות.

(א) במה שונה הקשי שרש"י מיישבו בד"ה הזה מן הקשי שהוא מיישבו בד"ה הראשון?
(ב) לבוש האורה (ר' מרדכי יפה): שמעתי מקשין ומתמיהין על רש"י שכאן מביא ראיה מן (רות א' ו') "ותצא מן המקום", משמע ששם הוא פשוט יותר לפרש ולכן מביא ראיה מהתם (=משם) על הכא (על מקומנו כאן) ושם (רות) גבי ותצא מן המקום פירש גם כן כמו שפירש כאן וסיים דבריו "וכן גבי ויצא יעקב", משמע דהכא הוא פשוט ומביא ראיה מהכא להתם...
הסבר על פי דרך פירושי רש"י בכמה מקומות - וגם בפרקנו - שאין מקום לקושיה זו!

3) ד"ה וישם מראשותיו: עשאו כמין סרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות; התחילו מריבות זו עם זו: זאת אומרת: "עלי יניח צדיק את ראשו", וזאת אומרת: "עלי יניח" - מיד עשאו הקב"ה אבן אחת. וזהו שנאמר: (כ"ח י"ח) "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו".

(א) הסבר, מהו המסומל בריב האבנים זו עם זו באמרן "עלי יניח...!"
(ב) ר' וולף היינדהיים בפירושו לרש"י הבנת המקרא: לפי דעת מפרשי הפשט יהיה טעם הכתוב "ויקח אחת מאבני המקום וישם אותה מתחת לראשו", וכן פירשו ראב"ע ורשב"ם וכן כתבו בעלי התוספות חולין צ"א: וזהו שכתוב אחריו "ויקח את האבן...".
אכן לעיקר מדקדק לשון עברי לא יאמנו דבריהם (=של הפשטנים!) כי מלבד הקושיה על פירושם, שהיה לו לכתוב: "ויקח אבן וישם מראשותיו", דוגמת (שם' י"ז) "ויקחו אבן וישמו תחתיו", הנה גם תיבת "מראשותיו" לא יסבול פירושם כלל, שלפי דעתם הוא דבר הנתון מתחת לראש, כסת להניח הראש עליו. והמעיין בכתובים ימצא שאין זה מעניינו...
xx רוה"ה מסתמך על שמואל א' כ"ו, מלכים א' י"ט, כדי להוכיח את צדקת דברי רש"י. מה ההוכחה?

ב. חלום יעקב (פסוקים י"ב-י"ג)

אברבנאל מקדים לפירושו:
המראה הזה שהגיע ליעקב ראוי שנדע מה ענינו והוראתו, והנה ראינו בו דעות חלוקות, וכמה מדרשות דרשו במראה הזה. והנה לפניך אחרים:

1. תחומא ויצא:

אמר ר' שמואל בר' נחמן: אלה שרי אומות העכו"ם, שחרא לן חקב"ה ליעקב אבינו שר של בבל עולה 70 עוקים (שלבים) ויורד, ושר מדי חמשים ושנים ויורד, ושל יון מאה ויורד ושל אדום עולה ולא ידע כמה. באוחה שעה נחירא יעקב אבינו ואמר: "שמא לזה אין לו ירידה?" אמר לו חקב"ה (ירמיה ל'): "ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל" - כביכול אפילו אתה רואה עולה ויושב אצלי - משם אני מורידו! שב' (עובדיה א') "אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך, משם אורידך נאום ה'".

א) הסבר את פרטי החלום לפי פירושו המדרש הזה:

פ ת ר ו נ ו	ה ח ל ו מ
?	הסלם
?	שלבי הסלם
?	חמלאכים
?	עולים
?	יורדים
?	החלום כולו

ב) מה ראה האמורא לומר על שרו של אדום שיעקב רואה אותו עולה ואינו יורד?

ג) נחלקו המפרשים בפירוש (פ' י"ג) "והנה ה' נצב עליו", אם יש לפרשו עליו - על הסלם, או יש לפרשו עליו - על יעקב. כיצד תופש המדרש הזה את המלים "נצב עליו"?

2. תחומא שם (וכן ויקרא רבה פרשה כ"ט):

א"ר ברכיה: הראה הקב"ה ליעקב שרו של בבל עולה ויורד ושל עולה ויורד ושל אדום עולה ויורד, אמר הקב"ה ליעקב: "יעקב, למה אין אתה עולה?" באותה שעה נתירא אבינו יעקב ואמר: "כשם שיש לאלו ירידה, כך אני יש לי ירידה?" א"ל: "אם אתה עולה, אין לך ירידה!" לא האמין ולא עלה. ר"ש בן יוסינה היה דורש: (תהלים ע"ח): "בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו". א"ל הקב"ה: אילו עליית והאמנת (נוסח ויקרא רבה: אילו האמנת ועליית - ושים לב!), לא היתה לך ירידה לעולם, אלא הואיל ולא האמנת, הרי בניך משתעבדין בחללו ד' מלכויות בעולם הזה. א"ל יעקב: "יכול לעולם?" א"ל: "אל תירא עבדי יעקב" ואל תחת ישראל, כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מגליא ומאספניא ומחברותיה. ושב יעקב - מבבל, ושקט - ממדי, ושאנו - מיון, ואין מחרידו - מאדום.

והשוה רמב"ם הלכות יסודי התורה ז' ג':

הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה, דרך משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא היה משל למלכויות ושעבודן.

xx א) מה ההבדל בין פתרון החלום ע"פ המדרש שהבאנו ראשונה לבין פתרון החלום ע"פ המדרש הזה? ועיין עלון ההורכה.

ב) הרמב"ן בפירושו למקומנו ד"ה והנה סלם (החל מן "ועל דעת ר' אליעזר...") מביא את המדרש הראשון ולא השני. התוכל להסביר סיבת הדבר?

ג) לשני המדרשים (וכן לעוד כמה פירושים אחריו בפתרון החלום) מתנגד אברבנאל:

וכבר יתחייב אליהם (אל פירושי החלום השונים הטובאים בפירושו) ספק שלא ימלט ממנו איש והוא, שתתיה המראה הזאת בלתי מתיחסת לענין יעקב, שהיה בורח מפני עשו אחיו מפחדו שיהרגהו על הברכה אשר ברכו אביו, והמראה אשר ראה לא תתיחס לזה כלל, להראות שהמלאכים אשר לוהו בארץ לא ילוותו חוצה לארץ (=כפירושו של רש"י) או ממשלת ארבע מלכויות שהיה אחרי זה יותר מאלף שנה... כי הנה כל הדברים האלה עם היותם השגות אמיתיות, לא היו מתיחסים ליעקב, ולא מצינו שהראה אותם הקב"ה לאברהם ולא ליצחק. ולמה זה להראותו ליעקב? כל שכן שלא היתה המראה הזאת מתיחסת לזמן ולא למקום שהגיע לו שם, ר"ל בדרך בברחו ובלילה בהיותו לן על אותם אבנים ששם מראשותיו. ויותר ראוי להראותו אליו בהיותו יושב אהלים בבית אביו או במדרשו של שם ועבר, לא באישון לילה ואפלה ובהיותו כאורח נטה ללון?!

x התוכל לישב קושייתו בהסירך תלונתו מעל המדרשים שהובאו לעיל?